

jednotlivých kapitol (viď str.21, 49-50, 101-102, 147-148, 164) a záverečná syntéza na str.163-170.

Upriamujeme pozornosť i na to, že lektorovaná monografia prof. PhDr. Mikuláša Šteca, DrSc., Ukrajinský jazyk na Slovensku bola prijatá vo vedeckých kruhoch slavistov-ukrajínistov ako prvý fundovaný, vedecky podložený pokus aplikácie sociolingvistikých a interlingvistikých aspektov vo výskume národného jazyka Ukrajincov východného Slovenska.

Teoretické východiská a ich konkrétna realizácia, ktoré sú zahrnuté v monografii, boli nielen prediskutované, ale stretli sa i s pozitívnym ohlasom na vedeckých konferenciách, sympóziach a kongresoch doma i v zahraničí (Prešov, Bratislava, Užhorod, Lviv, Varšava, Kyjev, Záhreb, Odesa a inde). Aj to nasvedčuje o tom, že monografia prof. Mikuláša Šteca je prínosom nielen pre slovenskú ukrajínistiku, ale aj pre slavistiku v širšom medzinárodnom kontexte.

Sergej Makara

Nová ruština: učebnice jako znamení doby

Jellnek, S., Folprechtová, J., Hříbková, R., Žofková, H.: Raduga 1. Ruština pro střední a jazykové školy. Fraus, Plzeň 1996; Raduga 2. Ruština pro střední a jazykové školy. Fraus, Plzeň 1997.

Kollárová, E. - Trušinová L. B.: Vstreči s Rossiej. Ruský jazyk pre 1.-2. ročník stredných škôl. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1996.

Celých šesť až sedem let trvalo, než se českoslovenští nebo čeští a slovenští rusisté vzpamatovali po šoku z počátku 90. let, který s sebou přinesl hromadné rekvalifikace a masový útek vylekaných a zmatených učitelů, žáků a studentů podporovaných rozhořčenými rodiči z hodin ruštiny. Pravda je, že rusisté tomu nemohli zabránit, ale současně je pravda, že pro tuto situaci vytvořili určité předpoklady, i když nesrovnatelné s kroky globální politiky a ideologie. Jednoznačnou a někdy až nenávislnou, doslova chorobně xenofobní reakci proti ruštině a Rusku, která se u nás dodnes projevuje v zastřenějších formách, nezřídka u velmi vzdělaných lidí se společenským postavením, způsobil tragický až katastrofický vývoj česko-sovětských vztahů od roku 1945, zejména však po roce 1968. Ale buďme upřímní: vždyť ti, kteří po invazi nediferencovaně dštili oheň a síru na Rusy a Rusko, byli často nositeli toho nejnesmyslnějšího, nevzdělaného a nekritického rusofilství 50. let. Kuriózní je, že tito lidé, kteří se ovšem nikdy nemýlili, pouze se přirozeně vyvíjeli takřka v každé době zastávali čelné funkce v institucích majících na starosti vzdělání populace, přivedli naši slavistiku a rusistiku do situace, kdy musela obhajovat holé přežití a po pravdě řečeno – nebýt vnitřních sil a těch, kterým šlo od počátku především o sám obor, a také přirozené podpory ze západní Evropy a USA, kde mnozí slavisté s úžasem sledovali vztah k rusistice u nás, a nepochybně i osvícených jedinců na důležitých místech, možná bychom se dnes

s českou a slovenskou rusistikou setkávali jen v muzeích a v archívech. Tato situace, její počátky, peripetie a vyústění se jistě v budoucnu stanou součástí globálnějších analýz.

Zánik SSSR a ústup jeho moci a ideologie musel vést přirozeně k tomu, že vznikla potřeba vypracování nových učebnic ruského jazyka a literatury. To, že se to muselo stát takřka překotně a že nebylo možné dlouho učit podle starých učebnic, svědčí o tlačitcích, jimž byli autoři takových učebnic vystaveni v době, kdy se psaly a vydávala učebnice angličtiny pro jazykové školy, které se příliš měnit nemusely ani v průběhu dalších sedmi let. Jinak řečeno: ruština, rusistika a rusisté byli pravděpodobně jedněmi z „nejhlídanějších“ filologů v bývalém Československu, jejich obor se mohl rozvíjet mnohem méně než jakékoliv jiné filologie, a jsou známy případy, kdy se určitá sovětská místa zajímala o to, kdo učí ruštinu a ruskou literaturu, co učí a jak to dělá. Paradox doby spočíval v tom, že rusisté měli nejmenší badatelskou svobodu a současně byli nejvíce kritizovanými filology i po roce 1989. Nebylo a není jednoduché být u nás rusistou a slavistou. Moderní strukturu s použitím nových didaktických postupů a technik obsahovaly učebnice ruštiny i před rokem 1989, ale poté se potřeba inovace jevila jako zcela nezbytná. Obě knížky byly svými ministerstvy školství klasifikovány jako schválené učebnice pro střední školy. Česká Raduga, což je název více než symbolický, je česky pragmatická, věcná, se schematickými obrázky. Struktura lekce je stabilní: výchozí text, cvičení doprovázené obrázky a comicsovými bublinami, sloupce slovíček, doplňující texty, cvičení, doplňovací testy, přehledné gramatické tabulky; důležitá je kulturní orientace: literatura a jiné druhy umění jsou nenásilně zastoupeny v drobných textech s portréty (Lomonosov, Okudžava etc.). Stavba lekcí prvního i druhého dílu v dobrém slova smyslu připomíná angličtinu pro jazykové školy. Druhý díl uvádí více ruských reálií.

Slovenská učebnice je výpravnější, snad i ornamentálnější: metodou invenčních autorek je nazírat ruštinu a Rusko prizmatem kultury a umění. Zatímco v české učebnici jsou tyto texty takřka vedlejší, jsou začleněny spíše v druhé polovině lekce jako doplňky, ony přislovečně jahůdky na dortu, ve slovenské učebnici jsou bezprostředním východiskem. Jistě tu sehraje svou úlohu i kvalita papíru a reprodukcí – tu slovenská učebnice zřetelně vyhrává, ale zdá se, že se slovenským autorkám také podařilo uvést Rusko do světového kontextu, zejména angloamerického, ukázat fenomén ruštiny a Ruska jako světový, a to právě skrze kulturu a její projevy.

Pro obě učebnice je však charakteristická „stydlivost“ ve vztahu k historii a politice: autoři se snažili vyhnout materiálu uplynulých osmdesátí let, nechťeli být násilně konjunkturální a přepolitizováni; na druhé straně tak toto období, kdy žily generace Rusů a vytvářely nezanedbatelné hodnoty, prostě obešli nebo pojali přísně výběrově: vždyť v právě tehdy nepsali a netvořili jen Okudžava, Vysockij, Nikita Michalkov, Plisecká, Něizvestnyj či módní návrháři Zajcevové, ale také Leonov, Fedin, Gorkij, Šolochov – a nepatřili ve světě k nejmenším. Nová generace studentů ruštiny a možná budoucích rusistů tak znovu dostává do rukou expurgované Rusko: naučí se rusky moderními metodami s pracovními sešity a snad i s audiem a videem, ale zůstane jí utajena

maličkost: osmdesát posledních let od roku 1917 do roku 1991. Pak se nás může jednoho dne zeptat, jak je možné, že Rusové porazili Napoleona, byli za první světové války nedaleko od Ostravy, rozdrtili Hitlera a vstoupili jako první do vesmíru.

Obě učebnice byly a budou jistě recenzovány z různých hledisek: lingvistického, metodického, literárněvědného, pedagogického, pragmatického a komunikativního. Autoři obou učebnic – čeští i slovenští – si zaslouží obdiv za akribii, vynalézavost, schopnost inteligentně prolomit bariéru mlčení a rezistence, která se kolem ruštiny u nás nahromadila. Je zde patrná až křečovitá snaha ukázat ruštinu jako běžný jazyk a zbavit ji ideologických atributů, které jí kdysi škodily; zatímco se však v učebnici angličtiny dovidají žáci zcela běžně o politických stranách, o Britském impériu a otroctví černochů v USA, zde se jim předkládají jen fragmentární informace. Kulturní orientace učebnic může být v tomto případě unikem, který má nahradit slabou přítomnost politiky a historie. Nejde o hodnocení, ta se přece, zvláště u nás, zhruba každých dvacet let mění, ale o objektivní a kultivovanou faktografii této oblasti. Slovenská učebnice otevřeně založená na kulturně uměleckém prizmatu má lepší šanci, dokonce by se mohla stát, pokud se již nestala, modelem pro jazykové učebnice ruštiny jinde ve světě: víceméně přímá metoda výkladu k tomu vyzývá. Učebnice se tak stává nejen nástrojem a prostředkem pedagogického procesu, ale také průsečíkem různých pojetí a sil a současně emblémem své doby vypovídající o nás a našem světě víc než se zdá.

Ivo Pospíšil

Nad méně známým Čechovem

Zájem o literární, lidský a etický odkaz známého ruského prozaika a dramatika A. P. Čechova si v českém kulturním prostředí zachovává víceméně konstantní podobu. Z jeho usměvavých humoresek, vyzrálých povídek i novel, stejně jako ze svérázné atmosféry jeho lyricko-psychologických komedií k nám promlouvá hluboký zájem o pestrou a širokou paletu problémů, tvořících všední obraz našeho života.

Je až překvapivé, nkolik si Čechovův odpor k lidské omezenosti, k šosáctví a k nebezpečné redukci skutečných životních hodnot na banální živoření, v němž plyne čas a v jeho nenávratnu se rodí i nenávratnost našich nesplněných předsevzetí a přání, nkolik si tento dominantní symptom Čechovovy umělecké filozofie uchovává životaschopnost i ve stoletém časovém odstupu.

Zásluhu na tom bezesporu má autorovo umění nenásilného harmonického vyprávění, v němž mistrně volené detaily ve svém dokonalém propojení vytvářejí mnoho-
vrstevnatý ambivalentní sémantický prostor a dávají tak stále dalším generacím v odlišném dobovém, společenském a dokonce i národním kontextu možnost víceméně autentického spoluprožitku. Díky tomu můžeme dnes vychutnat jemný čechovovský humor